

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФУНДАМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У статті зазначається, що патріотизм – це ціннісне відображення в свідомості людини ставлення до Батьківщини, що виражається в соціальній активності та цілеспрямованій діяльності задля її блага. Військово-патріотичне виховання є процесом цілеспрямованого, систематичного, організованого та планомирного впливу на свідомість і поведінку особового складу щодо формування патріотизму.

Ключові слова: патріотизм, військово-патріотичне виховання, ідеологічна робота, Збройні Сили України, професійна діяльність.

В статтє отмечается, что патриотизм - это ценностное отражение в сознании человека отношение к Родине, выражающееся в социальной активности и целенаправленной деятельности для ее блага. Военно - патриотическое воспитание является процессом целенаправленного, систематического, организованного и планомерного воздействия на сознание и поведение личного состава по формированию патриотизма.

Ключевые слова: патриотизм, военно - патриотическое воспитание, идеологическая работа, Вооруженные Силы Украины, профессиональная деятельность.

В контексті військової діяльності слід зазначити, що патріотизм як ціннісна моральна якість є запорукою високого морального духу особового складу Збройних Сил України та важливою складовою бойової готовності та боєздатності військ (сил). Моральний дух - це духовна готовність і здібність військовослужбовців переносити випробування війни (бойових дій), труднощі військової служби, досягати перемог над ворогом заради національних ідеалів, на благо Вітчизни та народу України. Взаємопов'язаними сторонами о морального духу військ (сил) є морально-психологічний потенціал і морально-психологічний стан особового складу, на які впливає безліч об'єктивних та суб'єктивних факторів. Але особливої ваги в процесі підняття морального духу військовослужбовців відіграє система військово-патріотичного виховання.

Становлення української державності формує об'єктивну потребу в стабілізуючих елементах, як на загальносоціальному, так і на індивідуальному рівнях. Особливо відчутною стає потреба в патріотизмі як інтегруючій основі, що надає державі і суспільству цілісності, стійкості та довговічності. Патріотизм являє собою особливо значиму цінність, так як є основою єднання, гармонізації сучасного українського суспільства, збереження його самобутності та культурної своєрідності в багатомірному глобалістичному світі.

Об'єкт дослідження: військово-патріотичне виховання у Збройних Силах України.

Мета статті: розкрити актуальні напрямки розвитку військово-патріотичного виховання як ключового компонента ідеологічної роботи у Збройних Силах України.

Утворення якісно нових, невеликих за чисельністю, всебічно підготовлених, мобільних та боєздатних Збройних Сил України потребує визначення нових ідеологічних і світоглядних орієнтирів виховання духовності військовослужбовців, в тому числі й патріотичних засад діяльності Збройних Сил як інституту держави, призначеного виконувати конституційні завдання щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Актуальність проблеми обумовлена тим, що існуюча система роботи з особовим складом Збройних Сил потребує посилення ідеологічної складової патріотичного виховання особового складу, спрямованої на формування світогляду воїна – захисника Вітчизни, громадянина і патріота, усвідомлення ним особистої відповідальності за захист Батьківщини.

Патріотизм – це ціннісне відображення в свідомості людини ставлення до Батьківщини, що виражається в соціальній активності та цілеспрямованій діяльності задля її блага. У такому розумінні патріотизм як соціокультурна цінність виступає в якості найважливішого компонента формування української нації. Вітчизна є соціокультурною основою і об'єктом патріотизму. Особистість, що реалізується в контексті суспільних відносин є основним суб'єктом патріотизму. Патріотизм виступає в єдності духовної, громадянської і

соціальної активності особистості, соціальної групи, спільноти, що усвідомлює свій нероздільний зв'язок з Вітчизною, реалізує соціокультурну значимість Вітчизни у своїй діяльності.

У відношенні до Батьківщини людина ідентифікується як громадянин. Рациональний рівень патріотизму неможливий без усвідомлення національних інтересів. Національний інтерес виражає активне ставлення громадянина до своєї Батьківщини, що виражається в патріотичній діяльності. У кожного громадянина є свої потреби, інтереси, але їх успішна реалізація неможлива у відриві від реалізації національних інтересів.

Патріотичні та національні почуття українців нерозривно пов'язані. Патріотичні почуття - це розвинене почуття національної гідності, це любов до свого краю, знання його особливостей, багатств, історії. В умовах сучасної України патріотична свідомість її громадян не відчужує себе від національно-державних цінностей і реалій, так само як і патріотична діяльність ніколи не вичленить себе з цілісності національно-народного буття. Тому патріотизм в Україні можна визначити як спосіб і форму національної самосвідомості, а патріотичну діяльність - як спосіб реалізації національних інтересів народу. Патріотизм не протистоїть усвідомленню людиною своєї приналежності ні до свого етносу, ні до всього людства. Повага та любов до людства неможлива без поваги та любові до Вітчизни.

Організація процесу патріотичного виховання військовослужбовців – є складовою ідеологічної роботи в Збройних Силах України та одним з провідних завдань органів по роботі з особовим складом Збройних Сил України та системи військової освіти і науки.

Ідеологічна робота в Збройних Силах – є цілеспрямована діяльність органів військового управління, командирів, штабів, органів по роботі з особовим складом усіх рівнів щодо формування у військовому середовищі системи світоглядних ідеалів, цінностей та орієнтирів в інтересах ефективного вирішення завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності [3].

Головними завданнями ідеологічної роботи є:

- формування в особового складу Збройних Сил свідомого розуміння державної політики у військовій сфері, виховання патріотизму, особистої відповідальності за захист Вітчизни, вірності

Конституції України, Військовій присязі, Бойовому Прапору, бойовим традиціям, сміливості і мужності, готовності до самопожертви в ім'я Батьківщини;

- підтримка морально-психологічного стану військовослужбовців і цивільного персоналу на рівні, що забезпечує виконання завдань, покладених на Збройні Сили;

- формування в особового складу цілісного світогляду та активної життєвої позиції;

- сприяння формуванню позитивного іміджу Збройних Сил у суспільстві та посилення їх авторитету;

- згуртування військових колективів, формування у військовослужбовців і цивільного персоналу особистих якостей, які забезпечують бездоганне виконання ними службових обов'язків, дотримання військової та трудової дисципліни;

- створення належних соціальних і правових умов життєдіяльності військовослужбовців і цивільного персоналу, забезпечення їх соціально-психологічної адаптації до специфічних умов і характеру виконання службових обов'язків;

- формування сприятливої суспільно-політичної обстановки в місцях дислокації військових частин;

- формування у військовослужбовців морально-психологічної стійкості, надання їм необхідної психологічної допомоги;

- захист військовослужбовців та цивільного персоналу від негативного інформаційно-психологічного впливу.

Ідеологічна робота здійснюється за напрямками:

- інформаційно-пропагандистське забезпечення;

- військово-патріотичне виховання;

- культурно-просвітницька робота;

- захист від негативного інформаційно-психологічного впливу.

Виховна робота – система заходів щодо впливу на свідомість, світогляд, волю і почуття військовослужбовців, цивільного персоналу з метою формування в кожному з них ідейно-моральних якостей особистості, готової свідомо виконувати службові обов'язки, і розвитку у військових колективах загальної зацікавленості в підвищенні рівня і якості вирішення завдань за призначенням.

Військово-патріотичне виховання – процес цілеспрямованого, систематичного, організованого та планомірного впливу на свідомість і поведінку особового складу щодо формування патріотизму через

виховання високих громадянських, моральних, психологічних, військово-професійних і фізичних якостей, необхідних для реалізації його інтелектуального та творчого потенціалу в інтересах всебічного розвитку суспільства і Збройних Сил, забезпечення безумовної готовності до сумлінного виконання військового обов'язку та захисту Вітчизни. Систему патріотичного виховання складає сукупність функціонально пов'язаних сил і засобів, технологій і методик впливу на патріотичну свідомість і поведінку військовослужбовців.

Згідно організаційно-методичних вказівок щодо організації роботи з особовим складом у Збройних Силах України у 2013 році, основні зусилля військово-патріотичної роботи у Збройних Силах України слід зосередити на:

- виконанні заходів Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012-2017 роки і Перспективного плану її реалізації;

- ефективній взаємодії з громадськими організаціями та клубами патріотичного спрямування, проведенні спільних заходів з призовною молоддю на історичних традиціях українського народу.

- опрацюванні та впровадженні нової системи бібліотечної роботи на засадах сучасних інформаційних навчально-пізнавальних технологій;

- забезпеченні розвитку музейної справи у Збройних Силах. Удосконаленні сучасних музейних утворень (музеїв, кімнат бойової слави) у військових частинах, закладах та установах..

Вітчизняний та світовий досвід переконливо довів, що армія (військо) є більш надійними, досягають перемог над ворогом за умов більшої згуртованості, вищого духовного та морального потенціалу. Патріотизм є ключовою складовою такого потенціалу. Саме високий патріотизм українських козаків допомагав перемагати ворогів в період Козацько-Гетьманської держави, стояти до кінця воякам Української повстанської армії, радянським воїнам – громити фашистських загарбників в період Другої світової війни. Насамперед, патріотизм військовослужбовців Збройних Сил України в сучасних умовах Незалежності допомагає їм успішно виконувати свій конституційний обов'язок. Найбільш свідомою, патріотичною частиною війська є його офіцерський корпус. Генералів та офіцерів за своїм рівнем культури, освіти слід віднести до інтелігенції Збройних Сил України. Рівень їх патріотизму,

національно-патріотичної свідомості, відданості інтересам українського народу є найважливішою характеристикою, ознакою інтелігентності. Всі генерали та офіцери навчалися чи навчаються у військових навчальних закладах. Проблема, що виносить до розгляду актуальна й для тих цивільних ВНЗ, котрі мають відношення до підготовки фахівців для Збройних Сил України.

Патріотизм у державі формується, перш за все, на національному духові, який поєднує представників титульної (корінної) нації в єдине суспільство. Для України, яка тривалий час перебувала у складі російської, а потім радянської імперії, коли цілеспрямовано нищилася етнічна та національна самосвідомість українців, в сучасних умовах особливо актуальною є проблема її реанімації, відновлення та розвитку. Одним із найважливіших соціально-психологічних механізмів, через який здійснюється відновлення та розвиток національної свідомості та самосвідомості є ідентифікація та самоідентифікація.

Процес самоідентифікації етносу чи нації є вельми складним. Його нормальний перебіг передбачає щонайменше три наступні чинники. Перший: здатність особистості усвідомлювати певні специфічні особливості нації, до якої вона себе відносить, тобто з якою себе ідентифікує; другий: усвідомлення важливості знань про те, як ставляться до нації, з якою дана особистість себе ідентифікує, представники інших національних спільнот; третій: усвідомлення того факту, що кожна національна спільнота завдяки лише їй притаманним специфічним особливостям, що органічно поєднуються із загальнолюдськими, служить невичерпним джерелом збагачення всіх інших етносів, націй, які разом складають людство. Представники національних меншин на рівних правах мають можливість навчатися у вищих військових та цивільних закладах України, стати офіцерами її Збройних Сил. Звичайно, що інтелігентна особистість, патріот української держави має добре знати й шанувати державну мову, українську культуру, традиції українського народу.

У 1991 році українська нація отримала унікальний шанс створити свою незалежну державу, відродити національну культуру, традиції тощо. Такій можливості передував довгий шлях боротьби, військових змагань до волі та незалежності. За волю героїчно загинули мільйони і мільйони українців. Необхідно відновити їх славні імена,

усвідомити їх історичний подвиг. Є нагальною потреба в системі ВНЗ України посилити виховання на бойових та трудових традиціях українського народу, всіма заходами висвітлювати та пропагувати досягнення українців у вітчизняній та світовій науці, культурі, військовій справі, спорті тощо.

На жаль, і сьогодні історія України, її військовий та українознавчий аспект недостатньо представлений до вивчення у вищих військових закладах держави. Скорочується кількість навчальних годин для вивчення історії України, історії військового мистецтва України, українознавства, української та світової культури у вищих військових навчальних закладах України. Досвід роботи зі слухачами, курсантами військових навчальних закладів свідчить про невисокий рівень їх світоглядної, культурологічної, українознавчої підготовки.

Патріотичне виховання військових кадрів у ВНЗ має носити активний, творчий та наступальний характер. Патріотичний аспект має бути присутнім під час вивчення всіх навчальних дисциплін, під час гуманітарної (котра замінюється психологічною) підготовки, інформаційно-пропагандистських та культурно-просвітницьких заходів. Великі можливості щодо патріотичного виховання мають такі дисципліни як історія, філософія, українознавство, культура, педагогіка, психологія, виховна робота, морально-психологічне забезпечення життєдіяльності військ тощо. На присутність патріотичного аспекту у ВНЗ МО України постійно мають звертати увагу як викладачі, так і організатори навчально-виховного процесу.

Звичайно, патріотична спрямованість навчально-виховного процесу забезпечується, перш за все, підбором керівного та науково-педагогічного складу навчального закладу. Привертає до себе увагу той факт, що останнім часом кадрові органи на цю сторону звертають недостатньо уваги, надаючи перевагу військово-професійним, а не світоглядним якостям науково-педагогічних працівників. А тому іноді до слухачів, курсантів, студентів потрапляють люди з застарілими поглядами, які не можуть задовольнити сучасні потреби у підготовці дійсно українського військового інтелігента.

Важливим резервом у посиленні патріотичного гартування офіцерів є наукова робота. Як свідчить досвід, патріотизм, патріотичне виховання ще не проходить червоною смугою через зміст багатьох

дисертацій, рефератів, магістерських робіт. Окремі праці, які були присвячені цій темі, були виконані на низькому рівні, виявили недостатній рівень знань першоджерел українських класиків, недостатнє розуміння сучасних етно-національних процесів в Україні та українському війську.

Неоціненну роль у сучасному суспільстві в справі патріотичного виховання відіграють засоби масової інформації: теле-, радіопередачі, газети, журнали, книги, брошури, навчальна література, відео- та аудіо продукція, кінофільми тощо. Незважаючи на певне засилля інформації різного гатунку в державі, в Збройних Силах відчувається недостатність інформації патріотичного спрямування. Рідкими явищами в системі виховної роботи ВНЗ України є українські вистави, кінофільми, книги, брошури, плакати, навчальна література, що за своїм змістом спрямовані на підняття іміджу України, її Збройних Сил, на піднесення патріотичного духу військовослужбовців, молоді України.

У низці військових навчальних закладів Міністерства оборони України накопичено позитивний досвід щодо підбору слухачів, ад'юнктів, проведення з ними цікавої та корисної виховної роботи шляхом культурно-мистецьких заходів за активної їх участі, а також шляхом проведення конференцій, семінарів, зустрічей з представниками української культури, науки, церкви. Серед таких ВНЗ необхідно відзначити Національний університет оборони України, Академію сухопутних військ ім. гетьмана Петра Конашевича - Сагайдачного. Хоча і в цих закладах освіти Міністерства оборони України є значні резерви для активізації національно-патріотичного виховання особового складу. Позитивний досвід цих ВНЗ може бути використаним в інших навчальних закладах.

Основним нормативно-правовим документом, регламентуючим організацію процесу військово-патріотичного виховання є Програма військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 – 2017 роки спрямована на забезпечення процесу виховання у Збройних Силах України патріотизму, духовності, моральності та формування в особового складу Збройних Сил України й молоді психологічних і військово-професійних якостей, необхідних для виконання завдань військової служби [1].

Прийняття Програми обумовлене необхідністю реалізації сучасної політики і

стратегії держави, спрямованих на подальший розвиток гуманітарної й соціальної сфер Збройних Сил України та підтримання в особового складу Збройних Сил України й молоді мотивації до військової служби шляхом забезпечення їх конституційних прав і свобод.

Програма дасть змогу забезпечити ефективно здійснення заходів військово-патріотичної роботи в рамках реалізації Державної комплексної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на 2012 – 2017 роки шляхом підвищення рівня професійної підготовки фахівців військово-патріотичного виховання, активне залучення до цієї роботи засобів масової інформації та використання мережі Інтернет.

Метою військово-патріотичного виховання є утвердження у Збройних Силах України патріотизму, духовності, моральності, формування в особового складу Збройних Сил України й молоді національної гідності, психологічних і військово-професійних якостей, необхідних для виконання завдань за призначенням, припинення неконтрольованого звільнення молодих офіцерів і військовослужбовців військової служби за контрактом та забезпечення привабливого проходження військової служби цими категоріями військовослужбовців [1].

Основними перспективними завданнями патріотичного виховання у Збройних Силах України є:

- формування в особового складу Збройних Сил України та молоді відданості та вірності Українському народові, готовності до оборони України, забезпечення захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності;

- виховання в особового складу Збройних Сил України дисциплінованості, сумлінності та чесності під час виконання військового обов'язку, свідомого підпорядкування наказам (розпорядженням) командирів (начальників), неухильного додержання Конституції України та законів України;

- спрямування високих патріотичних почуттів військовослужбовців строкової служби щодо обрання ними в подальшому професії офіцера, сержанта (старшини), солдата (матроса) військової служби за контрактом Збройних Сил України;

- виховання у військовослужбовців гордості за належність до Збройних Сил України, до виду Збройних Сил України, військової частини та підрозділу.

Реалізація основних завдань військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України дасть змогу:

- забезпечити утвердження у свідомості особового складу Збройних Сил України патріотичних переконань щодо відданості та вірності Українському народові, готовності до оборони України, забезпечення захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності;

- забезпечити злагодженість дій органів військового управління та органів державної влади, громадських організацій щодо цілеспрямованої підготовки молоді до військової служби у Збройних Силах України, з метою підвищення рейтингу Збройних Сил України у суспільстві;

- посилити формування в особового складу Збройних Сил України та молоді поваги до України, її державних символів, бойових прапорів військових частин, військових ритуалів і військової символіки;

- підвищити професіоналізм організаторів і фахівців військово-патріотичного виховання через проведення спільних PR-акцій з метою покращення іміджу Збройних Сил України.

Серед запланованих заходів щодо забезпечення подальшого розвитку системи військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України слід зазначити:

- опрацювання нормативно-правових актів Міністерства оборони України щодо розвитку національних і військових традицій, творчих колективів будинків офіцерів Збройних Сил України, рекламування військової служби у цивільних засобах масової інформації;

- організацію виробництва навчально-документальних фільмів військово-патріотичного спрямування;

- забезпечення бібліотек військових частин, закладів, установ та організацій Збройних Сил України новими виданнями української літератури;

- створення в будинках офіцерів Збройних Сил України сучасних спортивних комплексів, тренажерні та спортивно-ігрових залів для залучення до фізичної культури і спорту максимальної кількості особового складу, членів сімей військовослужбовців та молоді;

- організацію видання навчально-методичної, мемуарної та художньо-публіцистичної літератури патріотичного спрямування;

- надання організаційної та методичної допомоги громадським об'єднанням і

організаціям патріотичного спрямування щодо проведення військово-історичних фестивалів, реконструкцій воєнно-історичних подій, військово-патріотичних ігор та таборів молоді;

- організацію проведення заходів з відзначення державних і військово-професійних свят, пам'ятних дат української історії тощо [2].

Військово-патріотичне виховання відбувається безперервно в часі та має охоплювати всі сторони військової служби. При цьому об'єктами зосередження основних зусиль патріотичного виховання має бути як складні об'єднання: рота (батарея), батальйон (дивізіон), корабель (катер), так і офіцери на первинній посаді, військовослужбовці військової служби за контрактом та військовослужбовці строкової служби. Аксиомою є той факт, що ефективне військово виховання завжди конкретизоване та пов'язане із завданнями військ (сил), станом озброєння та військової техніки, бойової підготовки, соціальних умов життя

військовослужбовців та членів їхніх родин, морально-психологічним кліматом у підрозділі та військовій частині та соціально-гуманітарною політикою держави в цілому.

Висновок. На початку XXI століття в нашій країні має місце трансформація суспільної парадигми, спрямована на досягнення соціального консенсусу як цілісних політичних сегментів, так і окремих етнічних складових. Патріотизм у поєднанні громадянського та національного аспектів може стати тим оптимальним чинником, що гармонійно поєднає народ і армію України в цілісне системне утворення – українську націю та стане основою Української Національної Ідеї. З огляду на вищенаведене можна зазначити, що патріотичне виховання в системі Збройних Сил України має стати тим морально - ідеологічним стрижнем, що забезпечить консолідацію духовних сил військовослужбовців навколо ідеї соціальної відповідальності, вірності та відданості Вітчизні.

Література

1. Наказ Міністра оборони України від 11 січня 2012 року №14 «Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 – 2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 – 2017 роки».
2. Програма військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 – 2017 роки, затверджена Наказом Міністра оборони України від 11 січня 2012 року №14;
3. Наказ Міністра оборони України від 5 лютого 2013 року № 78 «Про затвердження Концепції ідеологічної роботи у Збройних Силах України»;
4. Концепція виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, затверджена Указом Президента України від 4 вересня 1998 року № 981/98 (зі змінами);
5. Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27 жовтня 2009 року № 3754/981/538/49 (зі змінами);
6. Концепція військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністра оборони України від 8 червня 2010 року № 295;
7. Інструкція з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністра оборони України від 10 листопада 2010 року № 583.

Palchik S., Ph.D., deputy director on educational work of the Academy
**MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION AS THE FOUNDATION OF IDEOLOGICAL WORK
IN THE ARMED FORCES UKRAINE**

The article states that patriotism - is reflected in the value- consciousness attitude of country, which is reflected in the social activism and purposeful activities for the benefit. Military- patriotic education is a process of deliberate, systematic, organized and systematic influence on the minds and behavior of personnel in relation to the formation of high patriotism through education of civil, moral, psychological, military, occupational and physical qualities necessary for the implementation of its intellectual and creative potential in the interests of full development of society and the Armed Forces, providing unconditional willingness to perform military duties in good faith and defending the homeland. Ideological work in the Armed Forces - a purposeful activity of the military command, commanders, staffs, agencies to work with staff at all levels on the formation of a military environment of philosophical ideals, values and guidelines in the interests of effective problem solving Defence of Ukraine, protection of its sovereignty, territorial integrity and security.

Keywords: patriotic , military- patriotic education, ideological work , the Armed Forces of Ukraine , professional activity.